

насаджень 110-129 тис. грн. прибутку, підвищити рівень рентабельності виробництва плодів до 297,1%, знизити строк окупності капітальних вкладень на створення промислових насаджень до 3,4 року.

Результати досліджень можуть бути застосовані в галузі садівництва у господарствах різних форм власності.

Література:

1. Методика економічної та енергетичної оцінки типів насаджень, сортів, інвестицій в основний капітал, інновацій та результатів технологічних досліджень в садівництві /За ред. О.М.Шестопаля. – К. – 2006. – 140 с.

Аннотація. В публікації изложены результаты проведенных исследований относительно экономической оценки выращивания новых и перспективных сортов селекции Института помологии им. Л.П.Симиренка НААН в насаждениях разных конструкций интенсивного типа.

Annotation. In a publication the results of the conducted researches are expounded in relation to the economic evaluation of growing of new and perspective varieties of selection of Institute of pomology the name of L.P.Simirenko NAAS in planting of different constructions of intensive type.

УДК 657.6 : 504

Кочерга М.М.
к.с.-г.н., с.н.с.

заступник директора з наукової роботи та інноваційної діяльності
Інститут агроекології і природокористування НААН

МЕХАНІЗМ ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Анотація. Обґрунтовані напрями формування механізму екологічного аудиту сільськогосподарського виробництва шляхом використання системи економічних важелів стимулювання його впровадження та реалізації адміністративних, економічних і соціальних методів зниження негативного впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище.

Ключові слова: механізм, сільськогосподарське виробництво, екологічний аудит, вплив, природокористування, стимулювання.

Постановка проблеми. Характерною особливістю сільського господарства України є те, що в діяльності значної частини аграрних підприємств в процесі виробництва продукції враховується переважно соціально-економічне спрямування, а екологічні проблеми мають другорядне значення. За таких умов можливе утворення небажаних і незворотних екологічно небезпечних процесів у природокористуванні, що безпосередньо впливають на навколишнє середовище. Впровадження раціонального природокористування та обмеження негативного впливу сільськогосподарських підприємств на стан природно-ресурсного потенціалу потребує формування відповідної ефективної системи екологічного аудиту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами екологічного аудиту займалися І.В. Басанцов, Т.П. Галушкіна, Л.Г. Мельник, У.П. Новак, П.М. Скрипчук, О.Ю. Чигрин, В.Я. Шевчук, Г.Г. Шматков та інші. Проте у роботах зазначених авторів недостатньо вивчено питання екологічного аудиту саме сільськогосподарського виробництва, де широко використовуються екологічно небезпечні речовини, не приділяється увага ролі аудиту у виробництві екологічно безпечної аграрної продукції.

Цілі статті. Метою статті є обґрунтування напрямів формування механізму екологічного аудиту сільськогосподарського виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під сталим сільськогосподарським виробництвом розуміється така система його ведення, яка забезпечує постійне і достатнє постачання населення продовольством і промисловості сировиною за умови ефективності господарської діяльності без шкоди для навколишнього природного середовища на основі передових екологічно орієнтованих технологій. Проте, сучасна господарська діяльність створює низку екологічних проблем, які можуть істотно вплинути на збільшення врожайності та погіршення якості сільськогосподарської продукції. Найвиразнішим прикладом є еколого-економічні проблеми сільськогосподарського землекористування. Екологічний стан земель сільськогосподарського призначення в останні десятиліття істотно погіршився і

набув загрозового характеру. В Україні водної та вітрової ерозії зазнало понад 14,9 млн. га сільськогосподарських угідь (35,2% їх загальної площі) [2].

Виникли серйозні проблеми з поповненням біоенергетичного потенціалу ґрунтів. Сумарні втрати гумусу через мінералізацію та ерозію ґрунтів щороку становлять 32-33 млн. тонн, що еквівалентно 320-330 млн. тонн органічних добрив, а еколого-економічні збитки через ерозію перевищують 9,1 млрд. грн. На основі даних агрохімічного обстеження ґрунтів за період 1986-2010 рр. проаналізовано динаміку вмісту гумусу в ґрунтах України при їх довготривалому використанні в сільськогосподарському виробництві. Співставивши дані щодо вмісту гумусу з показниками обсягів внесення органічних добрив було виявлено певну залежність між цими змінними (рис. 1).

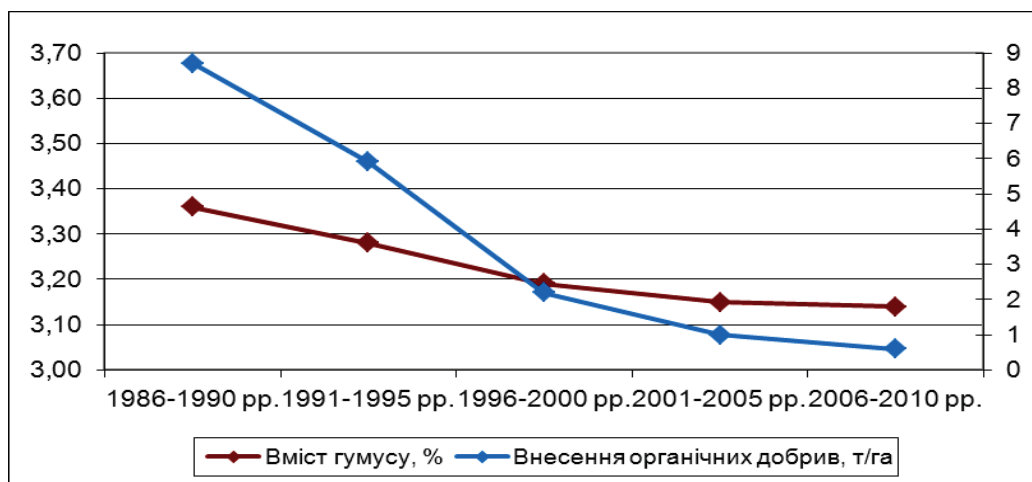

Рис. 1. Залежність вмісту гумусу від обсягів внесення органічних добрив

Джерело: власні розрахунки за даними Центрдержрощючості та Держстату.

Вивчення якісного стану земель показує, що темпи їх деградації посилюються (рис. 2). За останні 15 років площа кислих ґрунтів збільшилася на 2,4 млн га, у тому числі ріллі – на 1,5; тих, що зазнали водної ерозії – на 2,4, засолених – на 1,0; земель із солонцевими комплексами – на 3,9, заболочених і перезволожених – на 1,0; зарослих чагарником і дрібноліссям – на 0,5 млн га. Вміст гумусу в ґрунтах України знизився в середньому на 20% [2, с. 51].

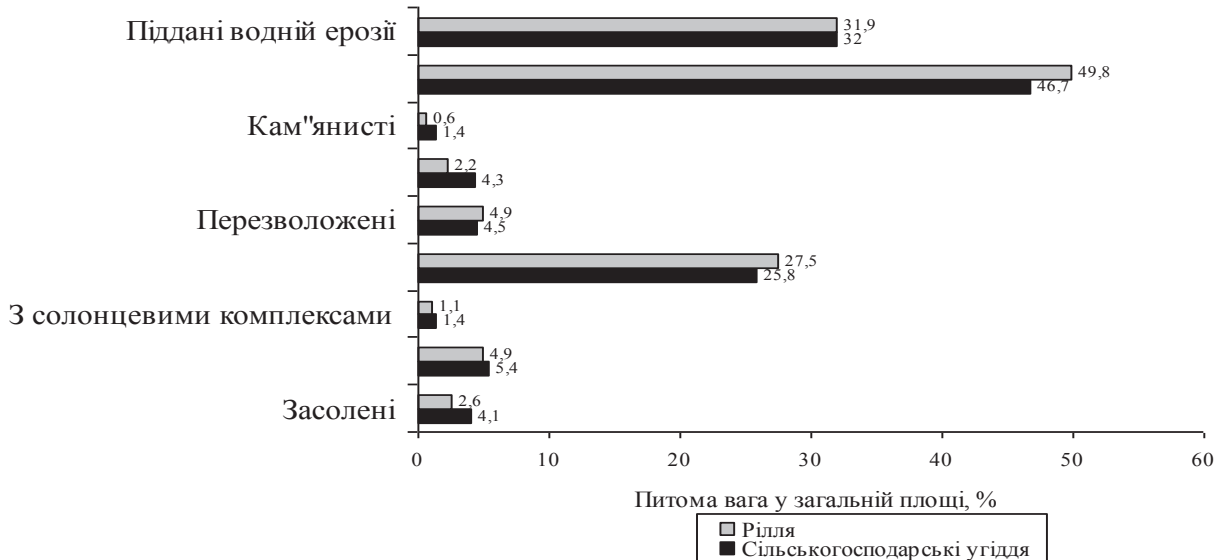

Рис. 2. Якісні характеристики сільськогосподарських угідь та ріллі в Україні

Джерело: власні розрахунки за даними Центрдержстатистики.

Аналогічна екологічна ситуація спостерігається і в галузі тваринництва. За нинішніх темпів розвитку тваринництва, птахівництво може стати основним джерелом забруднення довкілля відходами виробництва тваринного походження (рис. 3).

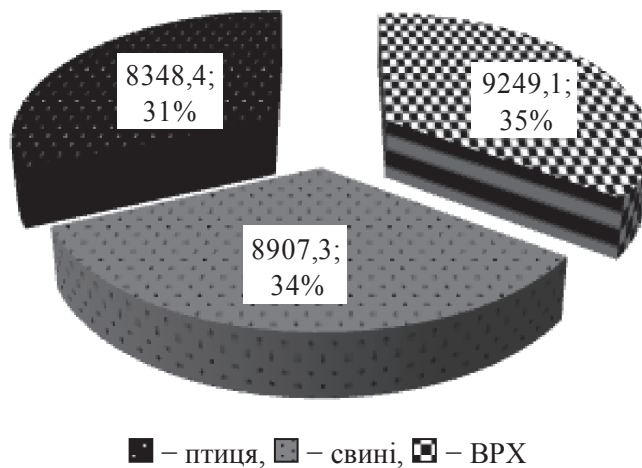

Рис. 3. Загальна кількість (тис. т) і структура відходів (%) тваринного походження в Україні в 2011 р.

Джерело: розраховано за даними [2; 5].

Тому, вважаємо за необхідне при планування сільськогосподарського виробництва обов'язково проводити оцінку впливу діяльності на стан природних ресурсів. Результатом еколого-економічного оцінювання впливу сільськогосподарської діяльності на стан природних ресурсів агросфери є рішення про доцільність впровадження запланованої діяльності. Дане оцінювання можливо здійснити при проведенні екологічного аудиту об'єктів в сільському господарстві.

Екологічний аудит є ринковим інструментом екологічного менеджменту застосування якого є особливо актуальним при переході до формування сталого ведення сільського господарства. В той же час екологічний аудит є функціонально відособленим напрямком еколого-економічної діяльності на підприємстві, що пов'язане з реалізацією контрольних-консалтингових функцій екологічного менеджменту для прийняття оперативних та стратегічних управлінських рішень. Тобто, екологічний аудит сільськогосподарського виробництва є, на наш погляд, організаційно-економічною системою незалежного контролю і контролінгу виробничо-екологічної діяльності, фінансово-економічного стану підприємств незалежно від форм господарювання у взаємозв'язку з рівнем регулювання використання природних ресурсів. Особливість даного визначення дозволяє сформувати структурно-логічну схему механізму екологічного аудиту сільськогосподарського виробництва, яка наведена на рис. 4.

На наш погляд, механізм екологічного аудиту сільськогосподарського виробництва повинен мати наступні складові елементи: організаційне, інформаційне, нормативно-правове і методичне забезпечення та економічні важелі екологічного аудиту сільськогосподарського виробництва, які функціонують в динамічному взаємозв'язку з кінцевими фінансово-економічними результатами виробництва, що є передумовою впровадження систем екологічного сертифікації та екологічного маркетингу, основою формування екологічного рейтингу та екологічного консалтингу, у площині збалансованого сільськогосподарського виробництва [3, с. 139].

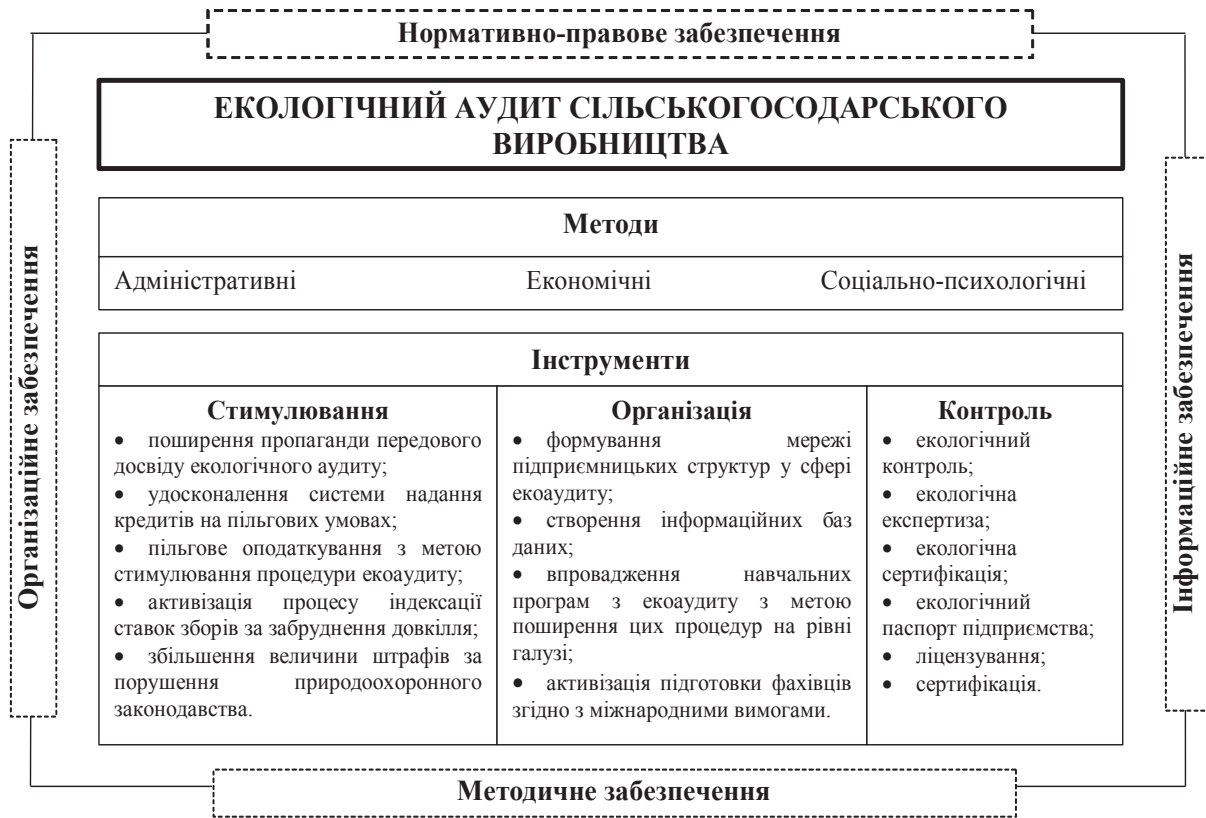

Рис. 4. Механізм екологічного аудиту сільськогосподарського виробництва

Джерело: власні дослідження.

Одним з провідних завдань екологічного аудиту сільськогосподарського виробництва є створення механізму контролінгу та необхідних напрямків розв'язання екологічних проблем, який став би невід'ємною частиною господарського механізму підприємства.

Для будь-якого підприємства стратегічна мета формується виходячи з необхідності мінімізації витрат з метою максимізації прибутку. При здійсненні екологічного аудиту об'єктом мінімізації витрат повинна виступати природоохоронна діяльність. Найчастіше підприємствами відходи виробництва не враховуються, а значить витрати по їх усуненню не входять у собівартість. У цьому випадку виникає необхідність витратити додаткові кошти на ліквідацію створеного збитку і часто ці витрати несе не підприємство-забруднювач (рис. 5).

Рис. 5. Алгоритм вирішення екологічних проблем в аграрному секторі економіки

Джерело: власні дослідження.

Оцінка екологічних витрат, будучи складною економічною проблемою, тісно пов'язаною з оцінкою впливу виробництва на навколишнє середовище. У зв'язку з цим, вкрай важливо зобов'язати, забруднювача оплачувати витрати за свій рахунок, в подальшому включаючи їх в ціну виробленої продукції. Для вирішення екологічних проблем, переходу економіки до сталого і ресурсозберігаючого розвитку України необхідна нова методологія і система поглядів на принципи управління економікою.

Механізм екологічного аудиту в контексті моделі збалансованого сільськогосподарського виробництва має приводити до реалізації наступних заходів [1; 4]: впровадження екобезпечних технологій сільськогосподарського виробництва; застосування біологічних методів захисту рослин; застосування гідротехнічних споруд для протиерозійного захисту земель; створення високопродуктивних агроландшафтів; оптимізації розташування та використання лісових сільськогосподарських угідь; інтеграції аспектів екологічного менеджменту до загального менеджменту підприємства.

Відтак, внаслідок своєї інтегрованості екологічний аудит сільськогосподарського виробництва забезпечує системний погляд на еколого-економічну діяльність сільськогосподарського підприємства в минулому, теперішньому та майбутньому, комплексний підхід до виявлення та розв'язання екологічних проблем сфери природокористування та охорони довкілля, що постають перед підприємством.

Стримуючими чинниками поширення екологічного аудиту на сільськогосподарських підприємствах є недосконалість економічних інструментів механізму екологічного менеджменту та екологічної політики, недостатнє фінансове забезпечення господарювання підприємств, низький рівень екологічної культури управлінського персоналу сільськогосподарських підприємств.

При впровадженні екологічного аудиту сільськогосподарського виробництва важливим є врахування та інформування підприємства про систему економічного стимулювання задля результативного позиціонування екологічного аудиту, як інструменту екологічного менеджменту та складової частини загальної стратегії економічного розвитку підприємства, яка на різних підприємствах і за різних зовнішніх умов може бути різною: у одних стабілізація фінансового положення, у інших – збереження конкурентних позицій на ринку, у третіх – максимізація прибутку, у четвертих – зменшення комерційного ризику тощо [4, с. 129]. Тож, на наш погляд при впровадженні екологічного аудиту сільськогосподарського виробництва поряд слід реалізовувати систему його економічного стимулювання.

До них відносимо: пільгове оподаткування з метою стимулювання процедури екологічного аудиту; удосконалення системи надання довго- та короткотермінових кредитів на пільгових умовах; активізація процесу індексації ставок зборів за забруднення навколишнього природного середовища; збільшення величини штрафів за порушення природоохоронного законодавства.

Система економічних важелів організаційно-економічного механізму екологічного аудиту сільськогосподарського виробництва пропонуємо формувати в залежності від:

- 1) сфер дії економічних важелів, а саме ринково-інфраструктурної, фінансової та адміністративної;
- 2) різновиду економічного стимулювання екологічного аудиту сільськогосподарського виробництва, які слід поділяти та стимули-тиски та стимули-конкурентні переваги;
- 3) впливу основних зацікавлених сторін в реалізації підприємством екологічного аудиту сільськогосподарського виробництва в системі екологічного менеджменту;
- 4) напрямів стимулювання екологічного аудиту, які можна поділити на: прямі, непрямі фінансові стимули переваги, фінансові стягнення, а також стимули відповідальності та стимули попередження.

Економічні важелі механізму екологічного аудиту сільськогосподарського виробництва представляють сукупність економічних заходів впливу на бажання підприємства проводити екологічний аудит з метою забезпечення збалансованого сільськогосподарського виробництва. Прикладом прямих фінансових стимулів-конкурентних переваг може бути фінансування конкретних проектів внаслідок проведення екологічного аудиту сільськогосподарського виробництва та збільшення радіусу довіри з боку держави чи інших зацікавлених сторін, яке ми пропонуємо реалізовувати через: субсидії; дотації; пільгові позики, кредити; фінансування з екологічних фондів; доступ до екологічних грантів; необхідності ліцензування; фінансова підтримка екологічних проектів та ініціатив охорони земель. Непрямими фінансовими стимулами-конкурентними перевагами може бути стійкість сільськогосподарського виробництва перед фінансовими кризами та покращення фінансової стабільності, внаслідок проведення екологічного аудиту.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, сьогодні в Україні в умовах загострення екологічних проблем та переходу сільськогосподарського виробництва на нові методи господарювання постає необхідність у розвитку та розповсюдженні процедури екологічного аудиту в аграрній сфері, що сприятиме визначенню і вирішенню ряду суспільно необхідних та економічно вигідних питань. Основним завданням екологічного аудиту виступає оцінка та аналіз еколого-економічної діяльності аграрних підприємств з врахуванням рівня впливу сільськогосподарського виробництва стан навколишнього середовища та екологічну ситуацію в цілому. Тому, держава повинна бути зацікавлена в розвитку екологічного аудиту, створення відповідних нормативно-правових основ його функціонування, тому що він дозволяє без додаткових бюджетних витрат підвищити ефективність управління охороною навколишнього середовища та використання природних ресурсів.

Література

1. Гурська Г.А. Форми та методи здійснення екологічного аудиту в Україні / Г.А. Гурська // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 10. – С. 38–44.
2. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2011 році: [аналітична доповідь]. – К.: Міністерство екології та природних ресурсів України. – 2012. – 258 с.
3. Новак У.П. Організаційно-економічний механізм реалізації екологічного аудиту в Україні / У.П. Новак // Інноваційна економіка. – 2010. – №1. – С. 134–139.
4. Пизняк Т.И. Организационно-экономические основы применения концепции экологического аудита в сельском хозяйстве / Т.И. Пизняк // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка та менеджмент. – 2002. – Випуск 1-2. – С. 128–131.
5. Сільське господарство України: стат. щоріч. за 2011 рік / за заг. кер. Н.С. Власенко; Держстат України. – К., 2012. – 386 с.

Аннотація. Обоснованы направления формирования механизма экологического аудита сельскохозяйственного производства путем использования системы экономических рычагов стимулирования его внедрения и реализации административных, экономических и социальных методов снижения негативного воздействия хозяйственной деятельности на окружающую природную среду.

Ключевые слова: механизм, сельскохозяйственное производство, экологический аудит, влияние, природопользования, стимулирования.

Abstract. Substantiated are ways the formation mechanism of ecological audit of agricultural production through the use of economic instruments to stimulate its introduction and implementation of administrative, economic and social methods to reduce the negative impact of economic activity on the environment.

Key words: mechanism, agricultural production, environmental audit, impact, nature us, promotion.

УДК: 338.432

Кравченко О.М.,
к.е.н., доцент кафедри економіки та маркетингу,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства ім. Петра Василенка

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ ТА ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

Анотація. У статті проаналізовано динаміку обсягів та ефективність виробництва продукції сільського господарства України; порівняно фактичний обсяги виробництва продукції з прогнозованим у Державній цільовій програмі розвитку українського села до 2015 року; і головне, проаналізовано тенденції розвитку сільського господарства України, провідних країн світу та світового в цілому.

Ключові слова: обсяг виробництва, ефективність, сільське господарство, урожайність, світове виробництво.

Постановка проблеми. Згідно інформації розташованої на офіційному WEB-сайті Мінагрополітики та продовольства України, наразі серед усіх галузей економіки лише аграрний комплекс демонструє більш динамічний позитивний розвиток. Так, за результатами 2012 року очікується суттєве збільшення виробництва валової продукції на 6,4% до рівня у 222,2 млрд.грн, також збільшення зовнішньоторговельного сальдо до 6,8 млрд. доларів США проти 4,2 млрд. попереднього року. Завдяки динамічному нарощенню виробництва у ключових галузях сільське господарство залишається провідним бюджетоутворюючим фактором, забезпечуючи зростання ВВП у період кризи. Зокрема,